

Olulised on armunute silmad, mitte elevandid

Armastus, kirk ja reetmine köidavad ooperipublikut, mitte ajaloolis-etnograafiline tööpära, arvab Moskva teatri Helikon kunstiline juht Dmitri Bertman, kelle lavastatuna esietendub laupäeval Estonias Dargomõžski ooper «Näkingid».

TAMBET KAUGEMA

Mille poolest erineb teie juhitav ooperiteater Helikon teistest Moskva teatritest?

Vahe on määratu. Helikon on traditsiooniline ooperiteater, teised Moskva teatrid seevastu ebatraditsioonilised. Ma ei taha teisi teatreid ja nende repertuaari halvustada, kuid nad armastavad klišeetid ja stampe.

Ometi on Helikonil, vähemalt teatrikriitika põhjal otsustades, skandaalne kuulsus?

Meid nimetatakse skandaliidideks ning süüdistatakse, et me teeme kogu aeg eksperimente ja mõtleme pidevalt midagi välja. Tegelikult armastatakse Helikonis traditsioone, meie lähene mine on traditsiooniline. Püüame võtta helilooja kirjutatud noote kui esmaallikat ja käitume nii, nagu puutuksime sellega esimest korda kokku.

Edasi mõtleme sellele, kuidas lavastada seda ooperit tänapäeval – meie, noored inimesed noorele publikule. Ooper peab ellu ärkama, mitte aga olema mälestusmärgiks või puuslikuks, mille ees on hea käia kumardamas midagi endalegi arusaamatut.

Kuidas mõjutab Helikoni auväärse ajaloo ga hoone teie lavastusi?

Üldse ma arvan, et ooper ei ole ajaloo, vaid tunnete väljendamis vahend.

Vaatajat huvitavad ju inimeste saatused, mitte folkloorne tööpära. Ega me muuseumi mängi. Seepärast me ei näitagi selles lavastuses ukraina tantse ja rahvarõivaid – seda on juba palju kordi tehtud ning ma arvan, et vaevalt oleks see normaalsele elavale inimesele huvitav. Armastus, kirk, reetmine – see pakub ooperipublikule huvi.

Millised üllatused ootavad eesti vaatajat «Näkingis»? Ehk samuti pioneerid?

Kõiki kaarte ei tahaks veel avada. Lavastuse põhiteemaks on peategelase psühhoanalüüs. See on noore vürsti lugu, kelle armastatu tappis end. See on mõtiskluste, kompromisside ja reetmise lugu. Tugeva, kuid siiski nõrga inimese lugu. Päril selge pole ka see, kas kõik toimub tegelikkuses või on see muinasjutt.

Kuid ma võin kinnitada, et lavastus tuleb huvitav. Usun sellesse.

Mis põhjustel peaks ka publik teie uskumisse uskuma?

Eduks on palju eeldusi. Esiteks: Dargomõžski ooper on oivaline. Teiseks: tegemist on igavikulise looga armastusest ja reetmisest. Kolmandaks: mõistagi on oivaline ka Puškin.

Huvitav on seegi, et Eestis pole kümmekond aastat lavastatud Vene ooperit. Põhjus ei ole Vene ooperi ebahuvitavuses, asi lihtsalt kujunes poliitiliselt nii.

On sümbolne, et kui Eesti allutati vägivaldselt Nõukogude võimule, siis üks esimesi lavastusi, mis esietendus sellel samal

maruamas midagi endalegi arusaamatut.

Kuidas mõjutab Helikoni auväärse ajaloo hoone teie lavastusi?

Me anname oma etendusi ilmselt Moskva ühes ilusamas hoones, kunagi oli see vürstinna Suhhovskaja eramu. Helikoni maja asub Moskva südalinnas konservatooriumi naabruses. Sellel 18. sajandist pärit hoonel on tõesti rikas ajalugu, erinevatel aegadel on seal viibinud Puškin, Tšaikovski, Debussy, Tsvetajeva, Pasternak, Šaljapin ja paljud teised kuulsused. Ka esimene Tšaikovski-nimeline vokalistide konkurss toimus just selles majas.

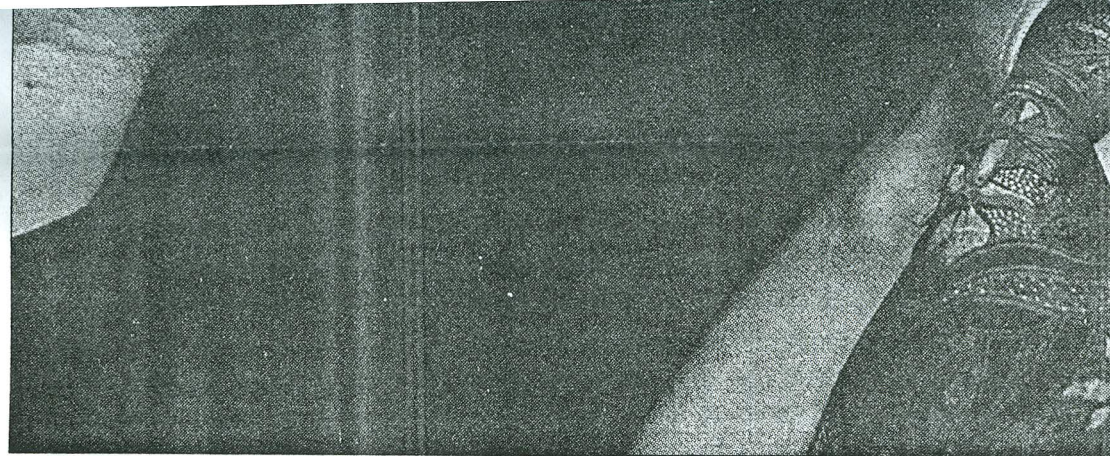
Vaatesaal asub endises sammastega ballisaalis, kus publik istub lavale lähedal. Mulle see ruum sellepärast meeldibki, et vaatajail on võimalus näha näitlejate silmi. Selles on meie ooperimaja eelis: kui meie saame «Aida» armastusloos näidata armunute silmi, siis teised teatrid, kus lava on publikust kaugel, peavad rõhuma näiteks elevantidele.

Kas Venemaa teatrielus on praegu märgata vastasseisu endiste nõukogudeaegsete lavastajate ja hilisemate noorte alustajate vahel?

Muusikateatrite lavastajate seas selliseid probleeme pole. Mingil põhjusel on see elukutse praegu ebapopulaarne. Õpetan GITIS-es ja seetõttu tean. Kui ma ise 16 aastat tagasi sellesse teatrikooli astusin, oli konkurss 150 inimest ühele kohale.

Praegu konkurssi pole, vastu võetakse kõik, kes suudavad ära anda eksamid. See on tõsine probleem, sest terve põlvkond lavastajaid on ju vahele jäänud. Seepärast ei saagi ma nimetada oma kolleege konkurentideks, nad on elatanud inimesed, oma ala suured meistrid.

Põlvkondade vahel seega vastasseisu pole. Küll tuleb aga esile hoopiski teistsugune, üpris paradoksaalne vastasseis näi-

Dmitri Bertman: usun, et ooper on huvitav ja nüüdisaegne kunstiliik, mis hõlmab endas paljusid teisi kunstivorme.

Ander Ilp

teks läbisaamises kriitikaga. Need eakad kriitikud, kes elasid sotsialistliku realismi tingimustes ja alguses eitasid kõike, mida ma teatris tegin, kirjutasid hävitavaid arvustusi, on praeguseks saanud mu sõpradeks ja poolehoidjateks. Saamas kui minu eakaaslastest, noortest poistest, kellega ma õppisin ühel ajal koolis, on saanud Helikoni vaenlased. Noored, kes peaksid toetama kõike uut, võitlevad selle vastu.

Üldjoontes on Venemaa olud muutunud siiski palju vabamaks ja seda suunda oleks ohtlik käest kaotada.

Lihne inimene – nagu näiteks mina – peab ooperit koos klassikalise balletiga ilmselt kõige igavamaks žanriks, mida teatrilavalt võib näha. Miks teie, noor inimene, olete pühendunud just ooperile?

Ma usun, et ooper on huvitav ja nüüdisaegne kunstiliik, mis hõlmab endas paljusid teisi kunstivorme.

Tänapäeva inimesele, kes on suuteline võtma korraka vastu suurt hulka informatsiooni, on ooper ilmselt ainus võimalus, kus ta saab seda võimet rakendada. Seda muidugi vaid siis, kui lavastus on tehtud vaatajat austades – kui eeldatakse, et saalis istuvad mõtlevad inimesed.

Kui silmitseda Helikoni lavastuste nimistut, siis tundub, et te armastate eeskätt juba ammu surnud ja nüüdseks klassikaks tõstetud heliloojaid. Saan ma asjast õigesti aru?

Helikoni teatri repertuaaris on tõesti klassikalised ooperid – «Aida», «Traviata», «Jevgeni Onegin», «Hoffmanni lood», «Mazepa». Kuid kõik need klassikalised lood on lavastatud omapäraselt. Püüame oma lavastustega esitada küsimusi ja otsida neile ka vastuseid, kuid kunagi ei ole nii, et me pakuks publikule vaid üht vastust – et see lavastus on sellest ja sellest.

Asi pole sugugi selles, nagu ma ei armastaks nüüdisaegset muusikat, praegu on mulle lihtsalt huvitav teha tööd klassikaga, otsida neid teid, mida mööda minnes ärkab klassika tänapäevases keskkonnas ellu.

Mis puudutab nüüdismuusikat, siis alanud aastal teen selles vallas esimese eksperimendi. Kristluse 2000. aastapäevaks lavastan kolme nüüdishelilooja loomingut. Esietendus tuleb Saksamaal, kuid lavastus valmib Helikoni jõududega.

Helikonis on teie seni viimane lavastus Tšaikovski «Mazepa». Koos ajaloolise tegelasega tormavad lavale ka pioneerid. Kas teile meeldibki sellisel viisil erinevaid ajastuid-segada?

Mulle meeldib vabadus. Mulle meeldib, kui teatris saab kasutada erinevaid märke ning assotsiatsioone. Klassika geniaalsus seisnebki võimes olla elus igal ajastul. «Mazepa» tegevuse viisin ma 1930. aastatesse, Stalini ajastusse. Üksnes Mazepa ilmub teatrilavale ajaloolises kostüümis ajaloolise tegelasena – ta elab koolitüdruk Maria kujutluses.

Stalini ajastu sarnaneb väga Peeter I ajastuga, mistõttu sai neid ajaloolisi protsesse hästi omavahel siduda. Need mõlemad olid ajastud, kui riik elas mitte vabaduse ning tunnete seaduste järgi, vaid seadused olid inimestele peale surutud.

«NÄKINEID» ESTONIAS

Ooperit mängitakse Estonias vene keeles eestikeelsete subtiitritega.

latu vene ooperit. Põhjus on see, et vene ooperi ebahuvitavuses, asi lihtsalt kujunes poliitiliselt nii.

On sümboolne, et kui Eesti allutati vägivaldselt Nõukogude võimule, siis üks esimesi lavastusi, mis esietendus sellel samal Estonia laval, oli «Näkingeid». Vaatasin hiljuti selle 1949. aasta lavastuse fotosid.

Kohutav. Fotode järgi oli see lavastus just selline, milline üks lavastus minu arusaamade kohaselt olla ei tohi. Laval sarafanides ja kokošnikutes naised – lavastusele oli antud rahvuslik kallak, see oli vene rahvuse keskne lugu. Aga ei usu, et see oli ka inimlik lugu.

Mul on hea meel, et nüüd, kui Eesti on taas vaba, lavastan ma siin just «Näkingeid». Kuid see tuleb hoopis teistsugune lavastus kui tookord 1949. aastal.

Eestlased pole kaugeltki alati rahul oma rahvusooperi tasemega. Kuidas teie Estonia trupiga rahul olete?

Estonia tuli entusiastlikult minu lavastamisideega kaasa. Teater ostis selle lavastuse jaoks väga kallid lavaseadmed, tänu millele on publikul võimalus näha huvitavaid tehnilisi efekte.

«Näkingeid» trupp on oivaline, olen solistide ja kooriga väga rahul. Estonia teatri trupis on praegu hea valik lauljaid ja see on Eestile suureks rikkuseks. Seda rikkust tuleks hoida.

• Rahvusooperis esietendub üle kümne aasta taas Vene ooper – Dargomõzski nüüdisajastatud ja lühendatud «Näkingeid». Puškini poemi ainetel kirjutatud muinasjutust pakub lavastaja Dmitri Bertman välja uude lahenduse, tõestades, et poolteist sajandit tagasi kirjutatud lugu on võimalik tänapäevaseks mängida. «Sekkusime tõsiselt Dargomõzski materjali, sest neljatunnist ooperit poleks välja kannatanud ei publik ega esinejad,» ütles dirigent Paul Mägi, kellega Bertman tegi sama ooperi lavastamisel koostööd kaks aastat tagasi Iirimaal Wexfordi festivalil.

• «Näkingeid» ühes kandvamas osas astub Möldrina üles Teo Maiste, kellele sama roll oli esimene suurem osatähtmine 1960. aastal Vanemuises. Natašat mängib-laulab Nadia Kurem, teistes tähtsamates rollides teevad esietendusel kaasa Vello Jürna, Riina Airene ja Valentina Taluma.